

ВЕРЕСЕНЬ. Перший тиждень занять.

Вельмишановні батьки. Ваша дитина хоче порозмовляти, порозмірковувати вголос, хоче щоб її думку почули інші.

А у класі – 20-30 учнів. Учитель не в змозі вислухати кожного.

Візьмімо на себе частинку вчительської праці. Щодня, хоч 5-10 хвилин уважно послухаймо нашу дитину. Щиро, доброзичливо поговорімо з нею про все, що її зацікавило сьогодні. Витрачені на розмову хвилинки принесуть згодом неоціненні плоди – взаємоповагу, взаємодовіру; зроблять і Вас, і Вашу дитину щасливішими, добрішими.

Прочитайте вашій дитині:

У тебе, друже, є дві музичні книжечки. У школу, на уроки музики принось "Музичний букварик". А ось цю – другу книжечку ("Музика. Книга для батьків") тримай вдома. Дорослі читатимуть її вголос, розмовлятимуть з тобою про написане, задаватимуть запитання. Тобто готуватимуть тебе за допомогою цієї книжечки до шкільних уроків. Домовилися? А тепер до роботи...

Запам'ятай: Щебетання пташок, кумкання жабки, шум лісу, гул грому – все це *музика природи*. Вслухайся, як дзвенять поодинокі краплини води, як плюскочуть хвилі, як дзичить комарик, як заклопотано гуде джмелик. Яке розмаїття, яке різнобарв'я звуків! Учися чути музику природи, насолоджуватися нею, берегти її від непотрібного шуму, гамору, крику.

А скажи-но, друже, із якого будівельного матеріалу складається музика?
– Із звуків. Із звуків довгих та коротких, високих та низьких, тихих та гучних.
– Молодець!

Домашнє завдання учня (1 клас):

1. Співати батькам вивчені у школі пісні ("Їхав лис", "Під березу їжачок").
2. Запам'ятати значення слів: *сінце (сіно), стіжок (стіг)*.
3. Розуміти значення слів *меодія, гимн, музика природи*.

Домашнє завдання учня (2 клас):

1. Розповісти батькам про Державні символи України: Державний прапор, Державний герб та Державний гимн.
2. Грати на фортепіано, ксилофоні пісні "Їхав лис", "Піч регоче".
3. Бавитися з батьками в музичні ігри "Куди біжать нотки?", "Скільки чуєш звуків?" та ін.

---

* Книга для батьків ("Домашні завдання учня") є частиною навчального комплексу, до якого входять [окрім цієї] ще дві книги для учнів ("Музичний букварик", "Нотний зошит-співаник"), дві книги для вчителя ("Методичний матеріал для вчителя" [ч.І, ІІ], "Акомпанементи") та магнітофонні касети із записами. [див. Лист МО України № 1/11-1878 від 30.09.1997 р.]

Два комплекти книг навчального комплексу [плюс програма "Бджілка"] були надіслані напочатку 2001 року в Київ на конкурс підручників і програм. Та досі – ні книг, ні відомостей про результати цього, оголошеного МОНУ, конкурсу ...

ВЕРЕСЕНЬ. Другий тиждень занять.

Ще ніколи музика не займала в житті людей, особливо молоді, стільки місця, як зараз. Завдяки радіо, TV земну кулю огорнула щільна атмосфера, зіткана зі звучань найрізноманітніших інструментів, голосів. Від ангельськи ніжних, чистих – до відверто брутальних, біснуватих.

Єдиний спосіб побороти музику, розраховану на грубий, нерозвинений смак – виховати потребу в гарній, добрій музиці – невичерпному джерелі радості та духовної насолоди.

Не впадаймо у відчай, коли наш маленький меломан заслухується “шедеврами”, від яких у нас *вуха в'януть*. Із часом все стане на свої місця, якщо тактовно, власним прикладом виховуватимемо смак дитини, якщо навчимо відчувати, чути, бачити красу прекрасного.

Раймонд Паулс [16]

ВЕРЕСЕНЬ. Третій тиждень занять.

Музика – прекрасна і необхідна частина нашого життя. В основі сприйняття музики – образне мислення.

Якщо батьки прихильно ставляться до мистецтв – цікавляться живописом, архітектурою, хореографією, кіномистецтвом і т.п., то і в дитини образне мислення розвинене добре.

Якщо ж у сім'ї дбають тільки про матеріальне, то дитина (навіть із кращими задатками) не так яскраво, не так глибоко відчуває-переживає музику. А, отже, отримує від життя значно менше втіхи, витонченої насолоди. [13]

Яку б кар'єру ми не планували нашій дитині, дбаймо про розвиток її художньо-образного світосприймання, дбаймо, щоб з раннього віку вона була оточена атмосферою справжнього мистецтва.

ВЕРЕСЕНЬ. Четвертий тиждень занять.

Мандруючи хвилями радіоефіру, ми в одну мить можемо перенестися із концерту в берлінській філармонії – на виставу у паризькій Гранд-опера, із виступу чергової попзірки на столичному стадіоні у невеличку музейну кімнату, озвучену голосом незрівняної Соломії.*

Вчені Стародавнього світу приписували музиці магичну силу. Музика змушувала людей плакати й радіти, любити й ненавидіти. Послухати добрий спів, гарну гру було тоді великим щастям.

Нині ми пересичені музикою. Вона всюди – у "Вечірній казці" та в інтерв'ю з міністром, у передачі "Сад-город" та у кожній радіорекламці. А може зтишити наш приймач? І, згадавши пораду філософа-гумориста (*І в мистецтві*

---

* Соломія Крушельницька (1873-1952). Славна співачка, яка своїм чистим, "як роса на польових квітах", голосом, небаченим артистичним хистом, змогла заслужити найурочистіші почесні та визнання навіть в Італії – батьківщині бельканто. Співала на кращих сценах світу разом із Маттіа Баттістіні, Федором Шаляпіним, Тітта Руффо, Енріко Карузо [3].

потрібна дієта), розпочати наше слухання музики маленькими дозами? Уважно, зосереджено; пропускаючи її крізь душу й серце?

Зупинімо потік музичного шуму. Вернімо музиці її життєдайну силу.

ЖОВТЕНЬ. Перший тиждень занять.

Твір мистецтва дозволяє побачити світ очима інших. Щоб дитина глибше відчула красу мистецького твору, вона повинна силою уяви поставити себе на місце персонажів твору, сприйняти душею часточку їх почувань, настроїв, переживань. Саме в час співчуття-співпереживання проходить розширення людського досвіду. Людина творить себе, збагачує свій духовний світ. [12]

Зараз багато говорять про паралельні світи, про сили Зла і Добра. Зважмо на це. Зараховуймо до творів Мистецтва лише ті, які несуть в собі "іскру Божу", які лікують нашу душу, а не калічать її.

ЖОВТЕНЬ. Другий тиждень занять.

При нинішній перевантаженості навчальних програм не завадило б поцікавитися: чи музика не є зайвим предметом у школі?, чи не гальмують заняття музикою розумовий розвиток дітей?

Дослідники дають однозначну відповідь: мистецтво (музичне, образотворче) сприяє опануванню точними науками, пробуджує уяву, фантазію в галузі наукової творчості, загострює, відшліфовує інтелект людини. Ось дані естонських колег-освітян: скоротивши кількість годин на математику, там збільшили години, відведені мистецтву. В результаті знання математики ... поліпшилося.

Угорські педагоги виявили цікаву закономірність: у дітей, яких вчать музики (хорового співу, імпровізування), міняється сам характер інтелекту. Для них знайти вирішення нешаблонної задачі є ділом, яке не вимагає великої напруги. Продемонстрували діти й високорозвинену здатність до колективних дій, до спільної праці. Вони і тут значно перевершили своїх однолітків. [14]

ЖОВТЕНЬ. Третій тиждень занять.

Гра на музичних інструментах розвиває руки дитини, робить рухи рук точнішими, економнішими. Без добре розвинених рук не обійтися хірургам, художникам, монтажникам радіоелектронної апаратури, фахівцям багатьох інших не менш потрібних спеціальностей.

Розвивати руки можна й спеціально дібраними вправами. Наприклад, *фізкультхвилиною для пальчиків* (див. праворуч), *театром тіней* (коли руки зображають звірят, птахів), *ручними знаками* (діти ознайомляться з ними на уроках музики в школі).

ЖОВТЕНЬ. Четвертий тиждень занять.

У наших умовах найдоступнішим для дітей музичним інструментом є дитячий металофон. В економічно заможніших країнах (Німеччині, Канаді, Японії) учні загальноосвітніх закладів мають змогу опановувати основами гри на цілому сімействі духових та струнних інструментах. Широко вживаються в роботі з дітьми електронні інструменти, які одразу гармонізують та оркеструють заграні мелодії. Тобто дитина грає на інструменті одноголосну мелодичну лінію, а звучить (згідно заданої програми) цілий оркестр.

Подбаймо, щоб і наші діти мали змогу виконувати домашні завдання з музики на подібного роду інструментах.

ЛИСТОПАД. Перший тиждень занять.

Уява – одна з найважливіших здатностей людського мозку. У житті дуже часто виникають ситуації, які вимагають нетрадиційних, неформальних дій та вирішень. І тут без уяви не обійтися. Найкраще розвивають дитячу уяву мистецтво та гра.

Якщо діти не пробуватимуть свої сили у складні пісень, віршів, казок; якщо діти мало бавитимуться (в школу, в театр, в інопланетян на літаючій тарілці й тому подібні ігри), то виростуть людьми, здатними жити і діяти тільки за чужою підказкою, за спущеною згори директивою.

Тож стимулюймо розвиток уяви дітей, фантазуймо разом з ними і під час спілкування вдома, і під час шкільних занять.

ЛИСТОПАД. Другий тиждень занять.

Діти молодшого віку легко відкликаються на різноманітні творчі завдання. Вони можуть зінсценізувати знайому пісню або інструментальну п'єсу зображувального характеру, можуть імпровзувати на заданий або придуманий ними самими словесний образ (вокальне імпровізування), можуть створювати ритмічні та мелодичні імпровізації на музичних інструментах тощо.

Творче начало може проявлятися в особливій своєрідності відповідей (а не тільки в їх правильності), в намаганні самим задавати питання вчителю (а не тільки відповідати на його запитання), у власних припущеннях щодо характеру виконання того чи іншого музичного твору; в гостроті спостережливості, що проявляється, наприклад, в розповідях про музику, почуту поза школою.

О.Апраксіна [11]

ЛИСТОПАД. Третій тиждень занять.

Творчі здібності з віком згасають, а школа часто не розвиває, а подавляє їх. На думку Вольфганга Гартмана (Клягенфурт, Австрія) дитяче мистецтво повинно розвиватися за своїми – “дитячими” законами.

Якщо діти малюють, нема потреби попередньо примушувати їх до оволодіння знанням перспективи і пропорції (щоб *пристойніше творили*). Якщо пишуть вірші, необов’язково наполягати на віршованих ритмах і римах. Хіба дитячі малюнки й вірші не виразні саме тому, що мають власну естетику?

Те саме і з музикою. Чи повинна дитяча музика відповідати нашим дорослим нормам? Хіба вона не має права промовляти дитячою мовою?

На жаль, традиційні вчителі професійно не готові до того, щоб підтримувати творчість юних.

Музика повинна посідати у навчальному плані самостійне, незалежне місце. Учитель музики – не “придворний капельмейстр”, і він не зобов’язаний цілий рік думати лише про святкові вистави (до Різдва або закінчення навчального року). Його завдання – творчо розвивати й виховувати дітей засобами мистецтва.

Л.Хлебникова [9]

ЛИСТОПАД. Четвертий тиждень занять.

Вплив музики на людський організм величезний. Твір радісного характеру збадьорює втомлених дітей. Негучна, наспівна музика заспокоює, а іноді й заколисує-присипляє.

Прискорене чи сповільнене серцебиття, зміни в диханні, дроз, “гусяча шкіра” – це лише частина з того широкого спектру органічних змін, які проходять під дією музичних вражень-переживань. Музика впливає на роботу буквально усіх органів дитини, усієї системи залоз внутрішньої секреції, виявляючи цим глибокий і тривалий вплив на поведінку дітей, на розвиток дитячого організму. [18]

Через запущений у відповідному темпі метроном може загинути ціла зграйка акваріумних рибок. Бо їх серця починають битися у такт з метрономом. Подібне буває під час та після “важких” концертів, коли не витримує виснажений гуркотом, спалахами світла, отуплююче одноманітним гупанням великого барабану людський організм.

Оберігаймо дітей від такої музики. Пам’ятаймо ще й таке: за допомогою “важкої” музики її спонсори-замовники (владь імушці) маніпулюють свідомістю молоді, насаджуючи далеко не найкращі стереотипи поведінки й уподобань.

ГРУДЕНЬ. Перший тиждень занять.

Кожен із нас мріяв у дитинстві мати молодшого братика чи сестричку. Мріють про такий подарунок і наші діти. Не відмовляймо ж їм. Народити здорового, розумного малюка допоможе нам музика. Послухаймо фахівців.

Видатний пренатальний психолог, доктор медичних наук Томас Верні стверджує, що вже через чотири місяці після зачаття дитина добре чує, реагує на звук, упізнає мелодію. Включіть Вівальді, і навіть найнеспокійніша дитина розслабиться. Включіть Бетговена, і навіть найспокійніший – почне крутитися та штовхатися ніжками.

Аудіолог Мішель Клеменс у результаті своїх досліджень прийшла висновку, що одним із улюблених композиторів ще не народжених дітей є Антоніо Вівальді, другий їх улюбленець – Вольфганг Амадей Моцарт. Музика ж Брамса, Бетговена часто викликає спротив дитини, приводячи її у стан непотрібного хвилювання.

А рок-музика? – починаючи із 25 тижня дитина болісно здригається, буквально підстрибує у такт ударів великого барабана...

Кожна вагітна жінка просто зобов'язана хоч декілька хвилин на день слухати спокійну музику. Необхідно підкріплювати розвиток нашого ще не народженого малюка й власним співом. Вивчаймо, співаймо вже зараз пісні, якими за декілька місяців будемо супроводжувати купання дитини, одягання, пробудження, годування тощо. [18]

ГРУДЕНЬ. Другий тиждень занять.

Найбільше вільного часу дітей поглинає нині перегляд телепередач. Ми підставно обурюємося, що через *той телевізор* діти не вчать уроків, не йдуть побавитися на свіжому повітрі, не допомагають батькам і т.д. Що ж робити? – телевізор не викинеш.

А якщо б дітей *заставляли* дивитися телепередачі? З обов'язковим обговоренням удома з батьками та у школі з вчителями та однокласниками?

Такий підхід до TV утримуватиме дітей від бездумного перегляду усіх передач поспіль. Заставить їх критичніше ставитися до телепродукції. Зактивізує свідомість відбору. І найголовніше: обговорення телепередач навчить дітей формувати й відстоювати власну думку, власний погляд – без озирання на підручник, без боязні за свою “неправильність”.

Перетворюймо телевізор на нашого помічника. Вчімо дітей працювати з телевізором, як працюємо із книгою, газетою, журналом.

ГРУДЕНЬ. Третій тиждень занять.

Роздуми про життя та смерть, про сенс життя людини; уславлення величі Творця; світла вдячність Матері Божій, Ісусові Христові, Духові Святому – суть більшості творів духовної музики. Найвидатніші композитори світу писали вокальну та інструментальну музику для церкви. Ряд прекрасних хорових творів створено українськими авторами. Їх музика полонить красою, допомагає духовному самозаглибленню, самовдосконаленню людини.

Іван Золотоустий (344-407) великий християнський філософ і богослов говорив: *Ніщо так не возвишує душу, ніщо так не окриляє її ... як божественний піснеспів*. Музика, яка є однією з опор релігії, призначена розм'якшити душу, підготувати її до сприйняття Божого Слова.

Звукова атмосфера церкви вражає. У незвичній тиші, заповненій напруженою увагою сотень людей, неголосно промовляє священник, стиха наспівує хор. Звуки легко заповнюють величезне приміщення і ніби линуць згори, несучи слова Правди, слова християнської моралі.

Зверніть увагу: діти, які бувають у церкві, які знають і люблять церковний піснеспів, завжди ведуть себе статечніше. Вони стриманіші, серйозніші, працелюбніші. Подбаймо, щоб наші діти частіше чули музику Березовського, Бортнянського, Веделя, Вербицького, Лисенка, Людкевича. І не тільки в записах, але й в живому виконанні церковного хору. [2]

ГРУДЕНЬ. Четвертий тиждень занять.

Наші діди-прадіди, передчуваючи смерть, прощалися з усіма та просили пробачення. Відходити у вічність годилося спокійно, достойно. Можна зрозуміти, а значить і прийняти як неминучість, смерть у результаті старості, хвороби, стихійного лиха. Та не приймає ні серце, ні розум насильницьку смерть. Надто ж мільйони смертей, “дарованих” Україні більшовизмом.

Кремлівські сатаністи добре знали, що людина без Бога у серці – це шмат глини в їх руках (що захочуть – те й виліплять). Тому почали із нищення Церкви – стрижня української духовності: розстріли священників, масове спалення ікон, книг-стародруків, предметів релігійного культу, розбивання дзвонів, руйнування храмів.

Ми (батьки, вчителі) в боргу перед релігією, перед духовною музикою. Вивчаємо ж їх. Не біймося переборщити. Щоб дитина зросла Сином нації, вона мусить повірити в Бога. Бо віра в Бога – життєдайне джерело духовної чистоти та досконалості людини. [2]

СІЧЕНЬ. Перший та другий тижні занять.

Щоденні життєві ситуації свідчать, що нині люди страждають не від нещастя, відсталості, тупості, а від невміння створювати нормальні міжособистісні взаємини, від своєї нечулості, заздрості, злості, агресивності. Не “всебічний розвиток”, не кількість знань є визначальними в людині, а совісність, вдячність, увага до інших. Основним нині є моральне виховання: виховання особистості гуманної, особистості доброї, щирої, милосердної.

Слід визнати, що головними вихователями дітей є батьки, а не школа. Саме вони несуть відповідальність за своїх дітей перед Богом і державою. Необхідно гуманізувати стосунки між школою та батьками, відновити культ сім’ї, рідного дому. Вчителі у виховній роботі повинні спиратися на авторитет батьків, а батьки – повинні підтримувати авторитет учителя.

Дитина повинна знати, що вона – *плід свого батька, надія діда, тінь прадіда, свічадо свого роду*. Батьки ж, пильним оком, добрим прикладом, повинні постійно дбати за тіло та душу дитини.

Нагадуймо, що те є добре, що є Боже. Що кожен може стати Ангелом порятунку іншій людині (вислуханням, словом, ділом). Будьмо милосердні, довготерпеливі. Плекаймо духовність нашої дитини. Нагадуймо слова Василя Щурата, що всі ми є *Господній твір, сотворений на Божий взір*. Тому не маємо права ганьбити своєю негідною поведінкою *образ і подобу Божу*, честь свого роду, української нації.

А.Калашник

СІЧЕНЬ. Третій та четвертий тижні занять.

У всіх цивілізованих країнах світу виховання є національним. Ніколи не переставали виховувати у Франції француза, в Англії – англійця, в Японії – японця. Так що таке *національне виховання*?

– Це створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв. Мета її – зберегти, відтворити, розвинути типові риси представника цієї нації.

Наше завдання (батьків, учителів) – зберегти типові якості українського національного характеру, свій, відомий усьому світові, портрет: побожність, свободолюбство, працьовитість, акуратність, щирість, щедрість, ліризм, гостинність, гумор. Маємо пам’ятати й те, що український народ у всіх сферах життя надає пріоритету моралі, тобто у всіх справах і вчинках має переважати моральний аспект.

Якщо кращі риси української ментальності слід всіляко підтримувати та плекати, то окремі риси необхідно відкорегувати, а деяких взагалі варто було б позбутися. Наприклад, дуже шкодять нам брак єдності (“Де два українці – там три гетьмани”), надмірна толерантність (завдяки якій нахабніє антиукраїнський елемент), непунктуальність, невміння дотримувати даного слова.

А.Калашник

ЛЮТИЙ. Перший тиждень занять.

Чи не найбільш глибоко ідеал національного виховання розкритий у працях видатного українського педагога Григорія Ващенка.

Національне виховання, на його думку, повинно ґрунтуватись на двох цілях: служінні Богові та своїй нації. У книзі "Виховний ідеал" Г.Ващенко пише: *Віддайте кесарю кесарево, а Богові Боже*, – цими словами Христос поклав межу між Церквою та державою. Ці дві інституції мають різні завдання.

Церква піклується про душі віруючих, про виховання.

Держава піклується про лад – порядок, захист прав і свобод людини. Це, однак, не означає, що між ними має бути антагонізм. Держава має допомагати Церкві поширювати християнство, об'єднувати нарід до мирної творчості, прагнути, щоб у всіх громадянських установах здійснювалися заповіді Христа.

Роль Церкви в тому, щоб виховувати своїх членів у дусі християнської любові та правди, вносити гуманність у стосунки в судах, адміністрації. І взагалі, чим більший вплив Церкви на державу, тим більше гуманності виявляє держава по відношенню до людини. [5]

ЛЮТИЙ. Другий тиждень занять.

Держава сильна свідомістю своїх громадян. Націю цементує свідомість національна. Нині, на жаль, у значної частини громадян України національну свідомість розмито, стерто. Це й не дивно, бо протягом десятиліть комуністичний режим фізичного винищував національно свідомих робітників, селян, працівників освіти, науки, культури. Щоб вижити, необхідно було відректися від своєї віри, переконань, а ще краще – ще й переписатися на *-ін, -ов* (Верещага-Верещагін, Антонів-Антонов).

Провокаційно звучать твердження про існування якихось світових стандартів, яким, буцімто, має відповідати виховання українця. Немає й рецепту виховання громадянина Європи. В ментальності українця є стільки людяного, благородного, що достатньо лише позбутися наносного, чужого, невластивого нашій духовній природі, і ми, українці, з легкістю вливаємося у вільну сім'ю народів Європи. Тож найближче завдання – *корінням в етнос, гіллям у світову цивілізацію*.

Щодо виховання дітей інших націй. *Не та мати, що народила, – а та, що виховала*. Не намагаймося “переробити” їх на українців (пам'ятаймо принизливий досвід полонізації та русифікації України). Однак допоможімо оволодіти українською мовою, допоможімо ознайомитися зі звичаями, традиціями українського народу. Зробімо все можливе, щоб викликати прагнення працювати для України, а якщо треба, то й стати гурдьми на її захист.

А.Калашник

ЛЮТИЙ. Третій тиждень занять.

Національна свідомість ґрунтується на історичній пам'яті. Тому так важливо розповісти дітям про борців за волю України – Хмельницького, Мазепу, Сірка, Довбуша. Розповіді про них підкріплюймо *звуковими документами епохи* – думами, історичними піснями, співанками-хроніками.

Слухання фрагментів із численних музичних творів, написаних на українські сюжети М.Гоголя, послужить доброю нагодою для розподілі про українців, чий талант привласнюється іншими народами.

Так Василя Єрошенка світ знає як класика японської літератури. Юрій Кульчицький сприймається всіма як національний герой Австрії. Феофан Прокопович, Михайло Щепкін, Кость Ушинський, Юрій Кондратюк та багато інших наших видатних співгромадян досі “належать” Росії.

Мистецтво – потужне, благородне джерело зацеплення національного духу. Воно допомогло нам вберегтися від асиміляції. Беручи до уваги той факт, що дуже стійкими рисами українця є естетизм і артистизм, необхідно вчити дітей умілого декламування творів української класики патріотичного змісту, співу відповідних пісень (у тому числі "Боже великий, єдиний", "Не пора").

Виконуючи мудру пораду етнопедагогіки (*починаймо день радістю, а закінчуймо миром*), плекаючи в дівчинці ніжність, душевність, а в хлопчику – витривалість, силу, – не забуваймо виховувати нашу дитину в дусі національного патріотизму. Бо тільки національно свідомі люди здатні сміливо долати життєві перешкоди та терпеливо зносити удари долі.

А.Калашник

ЛЮТИЙ. Четвертий тиждень занять.

При органічному ураженні центральної нервової системи може спостерігатися повна або часткова втрата зору. Пониження гостроти зору може виникнути в результаті уражень очного яблука, очного нерва, інших відділів зорового аналізатора. Батькам *слід пам'ятати*, що психічний розвиток дітей із дефектами зору в значній мірі залежить від початку корекційної роботи. Тому вже з другого-третього місяця життя дитини батькам слід особливу увагу звернути на стан її зорового сприйняття.

Як показала практика, в розвитку дітей із вадами зору – навчання музиці відіграє одну із ведучих ролей. У незрячих та слабозорих дітей найбільше страждає просторова орієнтація та мобільність. За допомогою музики у дітей відточується почуття ритму, діти починають краще розуміти і засвоювати ритмічні характеристики рухів, що є важливим компонентом координації рухів.

Дуже корисною є ритміка (рухи під музику). Заняття нею сприяють підвищенню працездатності організму, збереженню та укріпленню здоров'я, корекції рухових порушень та недоліків фізичного стану.

Позитивно насичений емоційний фон, який створюють музика, ритміка, благотворно впливає на дітей, зміцнюючи, насамперед, їх психічне здоров'я.

В.Ремажєвська

БЕРЕЗЕНЬ. Перший тиждень занять.

Серед дітей з недоліками інтелектуального розвитку досить значне місце займають діти, у яких діагностовано синдром Дауна. Вони добре відчують радість, втіху, гнів, страх. Та більшість із них виявляє свої почуття не так яскраво, як здорові діти.

Відомо, що дітям із синдромом Дауна дуже подобається слухати музику. Вона заспокоює їх та підсилює енергію, необхідну їм для виконання нескладних трудових завдань (не дивлячись на понижені інтелектуальні можливості, ці діти вміють добре повторювати те, що роблять оточуючі).

Слухаючи музику, діти-дауни стають добрішими, врівноваженішими, ласкавішими, контактнішими. Тож дітям із синдромом Дауна можна багато в чому допомогти (насамперед допомогти адаптуватися в нашому житті), якщо працювати з ними регулярно та доброзичливо.

В.Ремажевська

БЕРЕЗЕНЬ. Другий тиждень занять.

У значного відсотка дітей-першокласників можна помітити дислалію – часткове порушення звуковимови (-пропускання звуків у словах, заміну одних звуків іншими, спотворення вимови звуків).

Дітям із вадами мовлення важче вчитися, бо неправильне вимовляння слів призводить до помилок у їх записуванні. Боязнь стати об'єктом насмішок під час усного мовлення та під час прочитування текстів уголос розпорошує увагу дитини, відбиває охоту до навчання у школі.

Причиною дислалії можуть бути дефекти в будові щелеп та зубів. Найкращий вік для виправлення органічних вад мовного апарату – 5-6 років.

Другою причиною дислалії є педагогічна занедбаність дітей.

Пам'ятаймо: дитина із раннього віку повинна чути тільки правильну, чітку мову дорослих. Особливо чітко, виразно вимовляймо нові, незнайомі слова. Не можна “ковтати” закінчення слів, не можна “сюсюкати” (імітувати дитяче лепетання), бо це загальмовує розвиток мовлення, уповільнює психічне зростання дитини.

Знаймо, що мовні недоліки не виправлені в дитинстві, із дуже великими труднощами долаються у подальші роки. Тому, починаючи із найбільш ранніх років життя дитини, активно формуємо її мовлення. Вчімо вимовляти-розпівувати окремо взяті звуки, склади, слова та цілі вислови. Привчаймо дитину дивитися під час розмов на співрозмовника. Бо це сприяє кращому розумінню мовленого, допомагає перейняти від дорослих правильну артикуляцію.

Т.Пічугіна

БЕРЕЗЕНЬ. Третій тиждень занять.

Заїкання – мовна вада, що виявляється у мимовільному повторенні окремих звуків, складів або в затримці їх вимови. Найчастіше причиною заїкання є психічна травма. Судомний стан м'язів мовного апарату дитини-заїки може ірадіювати (поширюватися) на інші м'язи у тому числі на м'язи обличчя, тулу-

ба, кінцівок. Інколи в момент судоми діти заплющують очі, нахиляють голову, піднімають плечі, похитують тулубом; можуть нервово теребити носову хустинку, смикати краї одягу, крутити гудзики і таке інше.

Щоб дитина під час спілкування з іншими говорила спокійно, впевнено, необхідно розвивати її волю, активність, самостійність, ініціативність. Робити це можна за допомогою сюжетно-рольових ігор, творчих вправ (*-уяви собі, що ти розмовляєш із учителем, лікарем, міліціонером, Президентом*). А також за допомогою виступів перед уявним мікрофоном, участі у святкових ранках, концертах (із сольним та хоровим співом, водінням хороводів, інсценівками у супроводі музики тощо).

Для вироблення плинності мови необхідно проводити з дитиною і спеціальні логопедичні вправи на вироблення відчуття мовного ритму, на координацію дихання, артикуляції та подачі звуку, вправи на вміння керувати мімікою обличчя і т.д. Усе вище перелічене допомагає дитині перебудувати відношення до спілкування, до учасників комунікації, до оточуючого середовища та до свого мовного порушення.

Т.Пічугіна

БЕРЕЗЕНЬ. Четвертий тиждень занять.

Із глибокої давнини, з часів зародження медицини, у якості профілактичного та лікувального засобу використовувалися найрізноманітніші вияви рухів нашого тіла. Нині для означення даного виду терапії застосовують термін *кінезітерапія* – лікувальна ритміка.

Складовою частиною лікувальної ритміки є *логопедична ритміка (логоритміка)*, яка застосовується до осіб із мовною патологією. Ґрунтується логоритміка на поєднанні слова, імпровізованих та запрограмованих рухів тіла та музичного супроводу. Логоритміст розвиває зорову та слухову увагу дитини, оптично-просторові уявлення й навички, зкоординує загальні рухи тіла із тонкою моторикою й мімікою, чим у результаті, цілеспрямовано впливає на мовне порушення.

Засоби логопедичної ритміки – це ціла система ритмічних (рух і музика), логоритмічних (слово, рух і музика) та пластичних ігрових завдань. Діючи як неспецифічна терапія, вони підвищують загальну тренованість організму, вдосконалюють нервоворефлекторні механізми регуляції, підтримують збережені функціональні системи і корегують та компенсують пошкоджені. Із їх допомогою логоритміст виробляє відчуття ритміки слова, фрази, усієї мови у заїкуватих; знімає *назалізацію* (мовлення через ніс) у дітей з ринолалією; укріплює необхідні м'язи у дітей, хворих на *дизартрію* і т.д.

Не зволікаймо з оздоровленням дітей. Нині в Україні є достатньо широка мережа закладів у яких надається допомога дітям із мовними порушеннями. Є там і спеціалісти з логоритміки, які, як правило, мають дві освіти – музичну та логопедичну.

О.Ковальчук

КВІТЕНЬ. Перший тиждень занять.

Не кожному вдається побувати у Дрезденській картинній галереї чи у Паризькому Луврі. Чи не єдиний заміник – альбом репродукцій.

За допомогою платівок, магнітофонних записів, CD, TV ми можемо почути найкращих виконавців світу. Та як не може альбом замінити відвідин виставки, так не може запис відтворити дивовижного чару концерту. Де слухач – завжди очевидець маленького чуда – народження музики. Де слухач й виконавці – єдине ціле. І нехай виконавці не такі імениті, як на платівці. Враження від почутого в концерті завжди сильніші, бо підсилюються незримим єднанням духовних порухів усього слухацького загалу.

Допомагаймо вчителям влаштовувати у школах виступи дітей-учнів ДМШ та музичних студій. Привчаймо дітей слухати один одного. Водімо дітей на концерти професійних музикантів.

Найдоступнішими формами є концерт-бесіда, концерт-лекція, концерт-екскурсія, концерт-біографія (композитора, виконавця). [8]

КВІТЕНЬ. Другий тиждень занять.

Ми, на жаль, не читаємо дітям віршів. А вірш це ж не тільки рифмована інформація. Це, насамперед, – тонкий звукопис літерозвуками.

100-жарів нами100
гу100, тлу100, чи100, промени100, –
про100рово на100яне мі100.

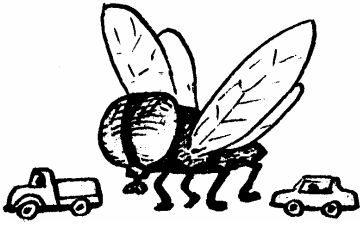
Микола Мірошніченко. "Київ увечері" [6]

Добрий вірш допомагає досягнути образний стрій, техніку, душу інших – суміжних мистецтв. Хіба б завадило перед переглядом картин художника-модерніста прочитати дитині ось такого вірша?

Диб, диб, диб – муха, прамуха чи мамонтомуха?
Диб, диб, диб – вулицею супроти руху!
Диб, диб, диб, наступаючи на автомобілі,
бузкові, жовті, червоні й білі.
Диб, диб, диб, ледь не перекидаючи автомобілі,
бузкові, жовті, червоні й білі.
Це мамонтомуха? – ну що ви, лиш муха!
Ой, може, прамуха? – та що ви, лиш муха!

А все то те я побачив,
коли дивився в вікно (з нудьги, а чи скрухи)
на шибі якого мухенція-одиначка
розминалася після зимової сплячки.

Микола Мірошніченко. "Оце так новина – весна".

КВІТЕНЬ. Третій тиждень занять.

Наші діти не декламують, а доповідають. Не вслухаючись ні в ритм, ні в метр, ні в тембрально-інтонаційні відтінки. Тобто не вслухаючись у музику мови. Поступово атрофується дароване природою, вроджене відчуття-розуміння самої власне музики (немовлята значно чутливіші від нас!). Школярі починають вимагати від музики конкретного, як в газеті, змісту. Не знайшовши такого, оголошують музику беззмістовною, безпотрібною...

Повернути школярам втрачену чутливість можна за допомогою музикування – тобто гри на музичних інструментах. І найкраще для цього надається скрипка. Варто було б запозичити досвід Японії, де для школярів випускають цілі серії відеодисків із записами скрипкових творів. Прослухавши їх, діти намагаються якнайточніше відтворити-скопіювати почуте.

Важливою умовою визнається звертання до одних і тих же творів у різному віці та на різних рівнях розвитку учня (*Менше творів – більше їх повторень*).

Багато часу відводиться на ансамблеву гру *в унісон*. Уся увага дітей зосереджується на точності ритму, чистоті інтонування, красі звуку.

Заняття починають із гри штрихом *стакато*, бо він виробляє слухову зосередженість, самоконтроль, навик вслухання у кожен окремо взятий звук (*Зупинись, подумай, заграй*). [11]

КВІТЕНЬ. Четвертий тиждень занять.

Як добитися того, щоб діти, закінчивши школу, почували себе у житті, *як риба у воді*? – Вміли самостійно заробити гроші, самостійно влаштуватися на роботу, поступити в інститут. А ще вміли користуватися комп'ютером, побутовою технікою, водити автомобіль, знати фінанси. Вміли спілкуватися з однолітками та батьками, людьми знайомими та незнайомими. Щоб знали тричотири іноземні мови, вміли грати на кількох музичних інструментах і т.д. Тобто, щоб уміли свідомо будувати свою кар'єру.

Нині на українському ринку робочої сили не вистачає спеціалістів. І, водночас, майже 90% випускників вузів не знаходять застосування одержаним знанням (бо керівників новоутворених фірм не влаштовує просоціалістична ситуація, за якою перший інструктаж молодого фахівця на робочому місці починався словами: *Забудь чому тебе вчили 5 років*).

Тож якщо хочемо, щоб наша дитина стала в майбутньому добре підготованим, конкурентноспроможним фахівцем, – вже зараз думаймо, що повинна вона знати та вміти. Збагачуймо і себе знаннями та вміннями, бо працювати з дитиною повинні насамперед самі батьки.

Якщо спеціально підготована кар'єра і вдале життя власної дитини стане для батьків цінністю важливішою за розваги, курорти, меблі, килими; якщо батьки усвідомлять, що їх син чи донька – не якийсь будяк на узбіччі, а сортова яблуна, яка потребує спеціального догляду, – то, без сумніву, вони почнуть приділяти своїй дитині значно більше уваги ніж досі. Знайдуть їй добрих, розумних учителів. Віддадуть у таку школу, де шанують особистість і здібності учня, де дають ґрунтовні знання, де по справжньому піклуються про фізичне й духовне здоров'я дітей.

О. Орленко, В. Співаковський [7]

ТРАВЕНЬ. Перший тиждень занять.

В лабораторії швейцарського психолога Фрітца Аугліна проводився наступний експеримент. Сто дітей (віком від семи до п'ятнадцяти років) протягом восьми місяців систематично масували під наглядом лікарів свої вуха, ніс, підборіддя.

Вже після трьох тижнів експериментувань у 80% дітей лікарі помітили значне підвищення активності мозку. А декотрі з дітей (як, наприклад, Джіммі Стиллауберг – у минулому двійочник) вибилися, за свідченням однокласників, у справжні *інтелектуальні зірки*.

Тепер Джіммі щодня перед початком занять у школі виконує серію ось таких вправ: добре вимитими руками (!) потягує вперед, а пізніше назад, вуха (вправу виконує 6 разів, рахуючи повільно за кожним разом *до десяти*).

Після того розминає протягом хвилини щоки.

Услід за цим (рахуючи *до тридцяти*) двома пальцями ніби малює-витискає кола на підборідді та лобі.

Потім (не заплющуючи очей) – розтирає протягом хвилини нижні повіки. Далі Джім переходить до масування носа подушечками пальців, натискаючи ними шкіру від основи носа до ніздрів (20 разів).

Остання вправа – рухи щелепою (10 разів): хлопець відкриває рот і нижньою щелепою робить різкі рухи (спочатку зліва-направо, згодом навпаки).

Масування обличчя знімає втому, сонливість, поліпшує кровообіг, обмін речовин у тканинах. Його можна проводити (як своєрідну фізкультхвилинку) і в школі, і під час виконання дитиною домашніх завдань.

Є дані, що масаж лица (за методом професора Аугліна) діє на дорослих ще ефективніше ніж на дітей. [19]

ТРАВЕНЬ. Другий тиждень занять.

Ми готуємо дітей до життя. Але ж дитина уже живе. І наше завдання – збагатити її життя, створити умови для дійсно всебічного її розвитку, насамперед духовного.

Педагогіка – це і наука, і мистецтво, і релігія, і філософія. Педагогіка не може обійтися без релігійних вірувань, бо без них усе зводиться лише до грубого матеріалізму, егоїзму, авторитаризму.

1-й постулат. Дитина для мене – Явище. Вона народжується, – бо мусила народитися Душа. Душа безсмертна. Це моя глибока віра, інтуїтивне чуття істини, вічних знань. Якщо дитина – явище, то для кого є вчитель? – Для явища!

Лікар має справу з тілом, учитель – із Душею. Та тільки-но вчитель береться за справу, як тут же забуває про душу й одразу починає натоптувати голову дитини знаннями, одними лише знаннями.

2-й постулат. Дитина – носій своєї долі, виконавець свого призначення, своєї місії на Землі. Згадаймо "Синього птаха" Метерлінка: *Що роблять оці – ще не народжені діти? – Вони обдумують справи, які повинні звершити протягом життя. Без цього їх не пустять на Землю...*

Є місії великі, а є малі – непомітні. Але усі вони необхідні людству (*Не було б няні – не було б Пушкіна*). У Світобудові кожна місія необхідна (незалежно від того, чи помітять її у цьому житті, чи ні), бо вона задана Богом, Творцем.

Людина народжується не для себе, а для інших. То чи я маю право (як учитель, як вихователь) виганяти дитину зі свого класу тільки через те, що вона мені не подобається?

3й постулат. Дитина – носій невичерпної енергії. Дивлячись на зернятко, ми не знаємо що з нього виросте. А виросте те, що у ньому закладено, що у ньому записано (*Я садив, поливав, а Бог виростив...*). Своім паростком воно проб'є асфальт і свою місію, свою програму таки виконає.

Перші слова, які мусить сказати мама до своєї новонародженої крихітки: *Ти усе зможеш!*

Породити в дитині віру у свої сили – перша заповідь учителя.

Ш.Амонашвілі [10]

ТРАВЕНЬ. Третій та четвертий тижні занять.

Енергія дитини проявляється у трьох аспектах: потребі розвитку, потребі виростання, потребі свободи.

1. *Розвиток.* Це стихія, пристрасть дитини. Вона раб її. Діти самі шукають труднощі: менші лізуть під ліжко (у *страшну* темряву, у невідомість), старші ходять по бордюрах, з'їжджають по перилах. Це необхідно їм як для фізичного розвитку, так і для емоційного, вольового.

А якщо задавити пристрасть до розвитку, загнати її усередину?

У таких разі: *що не сьогодні, те уже ніколи. Тоді, – як із жалем констатував Екзюпері, – не всі родом з дитинства.*

2. *Виростання.* Дитина ніколи не бавиться у молодшу за себе, а тільки за старшу. Вона тягнеться до старших, шукає всі способи для цього.

Якщо не має змоги спілкуватися із добрими людьми, то опиняється в компанії, в якій навчать курити, лаятися і т.п., ще й похвалять: *Молодець! Ти вже дорослий! – не те, що твої молокососи-однокласники.*

3. *Свобода.* Дитина прагне вільно вибирати гру. Але ж у грі є твердо встановлені правила. Тож дитина свідомо обмежує свою свободу правилами гри, зате вільно вибирає головне – саму гру. У цій *несвободі*, – парадокс, – *свобода* дитини.

Коли сміється від душі майбутня мама, – усміхається в її лоні її дитинка (є томографії).

Після народження – дитинка раптово опиняється у новому середовищі. І треба, щоб воно було здоровим для неї. Створюємо ж середовище ми самі, у тім числі – відношенням матері до батька, батька до матері і т.д.

Кожній дитині даруються універсальні данності (бачити, розуміти, запам'ятовувати тощо) та особливі обдарування, які необхідні її Душі для виконання своєї Місії на Землі.

Щоб утворилась Особистість, ми повинні допомогти розкритися цим обдаруванням, допомогти проявитися "*вогню душі*" дитини.

Екологічно чиста педагогіка радіє потребам, запитам, пристрастям дитини. Філософія екологічної, гуманної педагогіки (а її вершиною є творчість В.Сухомлинського) – завжди іти назустріч дитині, щоб її Душа (безсмертна Душа!) могла повністю задовільнити закладену у ній пристрасть до саморозвитку.

Ш.Амонашвілі [10]

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА ЦИТОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Воропай О. *Звичаї нашого народу*. – Мюнхен: Українське видавництво, 1956.
2. Гижя О. *Зцілення від Христа*. // Рідна школа. – 1993. – № 1.
3. Головащенко М. *Соломія Крушельницька*. – Київ: Музична Україна, 1979.
4. Кабалевський Д. *Прекрасне пробуджує добре*. – К.: Музична Україна, 1978.
5. Калашник А. *Ми є діти українські*. – Львів: ЛОНМІО, 1996.
6. Мірошніченко М. *Око*. – Київ: Радянський письменник, 1989.
7. Орленко О. *Чи можна стати діловою людиною?*, Спиваковський В. *Меняйте привычки, господа!* // Міжнародна освіта. – 1997. – № 1.
8. Рудницька О. *Вчись цінувати прекрасне*. – Київ: Музична Україна, 1971.
9. Хлебникова Л. *Музичне виховання – творчість – діти*. // Мистецтво та освіта. – 1996. – № 1.
10. Амонашвілі Ш. *Виступ 15.05.1995 на конференції у Вінницькому педагогічному інституті* (скорочений запис Р.Д.).
11. Апраסקина О. *Методика музикального виховання в школі*. – М.: Просвещение, 1983.
12. Васина-Гроссман В. *Первая книжка о музыке*. – М.: Госмузиздат, 1953.
13. Ветлугина Н. *Музыкальное развитие ребёнка*. – М.: Просвещение, 1979.
14. Давыдов В., Неменский Б., Новохатько А., Квятковский Е., Богатырёва Е., Собкин В. *Искусство – детям. А зачем?* – Газ. *Сов. культура*, 7.01.1988.
15. Клюкин В. *Удивительный мир звука*. – Ленинград: Судостроение, 1989.
16. Паулс Р. *Вкусы воспитывают* (стаття із газети "Труд").
17. Уколов В., Рыбакина Е. *Музыка в потоке времени*. – М.: Мол.гвардия, 1988.
18. Фуфаева И. *Родить Моцарта. Какую музыку надо слушать для этого*. – Газ. *Аргументы и факты*, № 3, 1995.
19. *Хотите стать гениальным? Интересная газета*. – 1994. – № 1.
20. Штейнпресс Б., Ямпольский И. *Энциклопедический музыкальный словарь*. – М.: Советская энциклопедия, 1966.